

KAYSERİ'DE KUBADIYE SARAYLARI

M. ZEKİ ORAL

ANADOLU'DA SELÇUK SARAYLARI

Konumuz olan Kayseri civarındaki Kubadiye=Keykubadiye saraylarından bahsetmeden önce, Anadolu'daki Selçuk sarayları hakkında topluca bilgi vermek mevzuun daha iyi kavranması için faydalı olacaktır.

Anadolu Selçukluları hükümdarlarının bilhassa bu devletin büyük hükümdarı Alâüd-din Keykubad I. in—Osmanlılar'da olduğu gibi— bir şehirde oturup oradaki saraylarında saltanat sürmedikleri yahut herhangi bir harp veya seyahati mütaakıp hemen başkentlerine dönmedikleri, bugün açık bir hakikat halindedir.

Selçuk hükümdarları senenin muhtelif mevsimlerinde Anadolu'nun belli başlı şehirlerinden daha doğrusu iklim bölgelerinden birinde oturlardı. Şimdiye kadar Konya, Kayseri, Ankara¹, Antalya, Alâiye, Kubadâbâd² muhtemel olarak Erzincan'da Selçuk sultanlarının birer sarayları bulunduğu ele geçen bakiyelerinden ve Selçuknâmeler'in kayıtlarından anlaşılmaktadır.

Konya'daki Selçuk sarayı (Alâü'd-din Köşkü) diye meşhurdu. Yerli ve yabancı ilim adamları tarafından biliniyordu. Friedrich

¹ Ankara'da Selçuk Hükümdarlarından Keyhüsrev I.e ait bir taht bulunmuştur. Asırlardanberi Kızıl Bey camiinde vaz kırsüsü olarak kullanılmış ve ağaç oyma sanatının şahane örneklerinden olan bu taht bugün restore edilerek Etnografya Müzesinde teşhir olunmaktadır. Dört ayak üzerine, Dik, dörtgen bir masa şeklinde olup ön kısmı açık iki dar yanlarıyla arkasında yüksekçe korkuluğu vardır. Arka kısımlarında ve sağ yanından başlayarak tam Selçuk üslûbunda kâbartma sülûs olarak yazılmış bir de kitabesi varmış. Ne yazık ki, kitabenin uzunca bir kısmı kaybolmuştur. Mevcut olan kelimeler şunlardır. *... ن المعظم شاهنشاه ... سلجوق ابو الفتح كيخسرو بن قلنج ارسلان ناصر الامير المؤمنين* Bilindiği gibi, Anadolu Selçuklularında üç Keyhüsrev hükümdarlık yapmıştır. Bunlardan ikisinin baba adı Kılıçarslan'dır. Yazı üslûbu ile beraber Üçüncü Keyhüsrev kitabelerinde (برهان امير المؤمنين) Emîr-ül-mü'minin'in Burhanı yazılması gibi bazı deliller, tahtın Birinci Keyhüsrev'e âidiyeti ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

² Kubadâbâd'da bulunan kitabeye göre 633 H.- 1235 M. yılında burası vilâyet merkezidir. Bu itibarla şehirler arasına katıyoruz.

Sarre, Ch. Texier, Clement Huart, Loidved gibi seyyahlar ve tarihçiler bundan bahsetmişlerdi.

1946—1949 yıllarında yaptığım uzun ve yorucu araştırmalar neticesinde, Kubadâbâd sarayları bulunmuş buna dair ilk yazı Anıt Dergisi sayı 10, s. 2. Kasım 1949 da yayınlanmıştı.

Bu raporun yazılmasına sebep olan Kayseri'deki Kubadiye sarayları da 3-7 Mayıs 1953 günlerinde Kayseri'de yaptığım mahallî incelemeler neticesinde meydana çıkarılmıştır.

Selçuknâmeler'e nazaran, kış günlerini Antalya'da geçirmiş olan Alâüd-din Keykubad'ın Antalya'da ve yeniden zaptetmiş olduğu (Galunoros) kalesi yerinde tesis eylediği (Alâiye)de birer saray, bulunmaktadır. Eğer Vekâletim müsaade ve imkân verirse, bu iki beldedeki sarayların yerlerini de tesbit etmek müyesser olacaktır. İnşaallah.

Erzincan fethedildikten sonra Keykubad I. büyük oğlu Gıyas-üd-din Keyhüsrev'e Erzincan padişahlığını vermiş, önce Mubariz-üd-din Ertokuş'u sonra Şems üd-din Altunbey'i yanına Atabey tayin eylemişti. Padişahlık rütbesiyle Erzincan'a gönderilen bu büyük şehzâde için Erzincan'da bir saray yapılmış olması pek tabii sayılabilir. Bununla beraber, Keyhüsrev'in Erzincan'ın eski padişahı Melik Alâ üd-din Davutşah'ın sarayında oturmuş olması da muhtemeldir. Bu hususta Selçuknâmelerde bir kayıt göremedim.

Şurası muhakkaktır ki, Erzincan'da ister Mengucekler'e isterse Keyhüsrev II.ye ait olsun bir saray bakiyesi vardır. Bunu aramak ve bulmak Selçuk tarihi için bir kazançtır.

OSMANLI TARİHLERİNDE KUBADİYE SARAYLARI

Selçuk hükümdarlarının Kayseri'de buldukları vakit oturdukları Kubadiye sarayları zamanla harap olmuş, nerelerde buldukları unutulmuş idi. Tarihçilerimizden bazıları, Kayseri civarındaki Kubadiye ile Beyşehir gölü kenarında bulunan Kubadâbâd'ı birbirine karıştırıyorlardı.

Müneccimbaşı Cami üd-düvel'inde (Keykubat yaz aylarını Konya'da ve Kayseri yakınında yeniden yaptırdığı Kubadâbâd'da

geçiriyordu³. ve Baba İshak isyanı dolayısıyla de “Keyhüsrev II. Baba İshak isyanında Kayseri yanındaki Kubadâbâd kalesine sığındı⁴” diyerek hataya düşmüş, bu iki mamurenin bir yerde olduğunu zannetmişti.

Hammer, Nuhbetüt-tevarih ve'l-ahbar, Cenabî, Lârî gibi Osmanlı tarihçilerinin fikirlerine uyarak bazan “Erzincan kurbünde Kubadiye'yi inşa eyledi”⁵ bazan da “Keykubat Erzurum kurbünde bina ettiği Kubadiye sarayında kendi oğlu tarafından zehirlenerek irtihal eyledi” demiştir ki, bu müdekkik tarihçi için iki sahife evvel “Erzincan yanında” dediği (Kubadiye)yi iki sahife sonra “Erzurum yanında göstermesi” büyücek bir gaflet sayılabilir. Hammer Tarihi'nin mütercimi de Cenabî, s. 206 ya isnat ederek Kubadiye'nin Erzincan taraflarında olduğunu kabul etmektedir⁷.

Neşri Tarihinde ise “Alâ üd-din Keykubat'ın Arz-ı Rum ارض روم da Kubadiye nam yerde vefat ettiği” yazılmıştır⁸. Buradaki Arz-ı Rum terkiibini diyar-ı Rum=Anadolu olarak kabul etmek mümkündür. Bu kitabın yeniden basımını hazırlayanlar da Kubadiye ile Kubadâbâd'ı birbirine karıştırmışlar ve Kubadiye'yi Kubadâbâd olarak şerhetmişlerdir⁹.

Merhum üstadımız Ahmet Tevhid Beyefendi —Herhalde Cenabî'yi esas tutarak— “Keykubadiye Erzincan civarında olup bilâhare harap olmuştur. Erzincan'a 2-3 saat mesafede bulunan (Keyك Karyesi ihtimal ki bu Keykubadiye şehrinin mevkiindedir” demiştir¹⁰.

³ Münecimbaşı'ya göre Anadolu Selçukileri, Hasan Fehmi Turgal, s. 49. Münecimbaşı'nın Anadolu Selçukluları bölümünü aslından tercüme ederek bastırılmış olan merhum Turgal bu hususta bir mütalâa serdetmemiştir.

⁴ Aynı eser, s. 59.

⁵ Hammer Tarihi (Mehmet Ata tercümesi), c. I, s. 77. Nuhbetüt-tevarih, varak 22 ye göre.

⁶ Aynı eser, c. I, s. 79.

⁷ Aynı eser, c. I, s. 308.

⁸ Kitab-ı Cihannüma-Neşri tarihi c. I, s. 36. Türk Tarih Kurumu neşriyatı. Hazırlayanlar Faik Reşit Unat, Türk Tarih Kurumu üyesi ve Gazi Eğitim Enstitüsü Öğretmeni ve Doktor Mehmet A. Köymen Ankara Üniversitesi D. T. C. Fakültesi Tarih Doçenti.

⁹ Aynı eser, s. 37, haşiye 5.

¹⁰ Meskûkât-ı Kadime-i İslâmiye Kataloğu, kısım 4, s. 183.

Merhum Üstad Halil Ethem Beyefendi Keykubadiye ile Kubadâbâd'ın ayrı ayrı yerlerde olduklarını yazmış ve "bunların mahallerinde etraflıca tetkiki icabeder" demekle beraber, Evliya Çelebi'nin (Alâ üd-din köşkü Mesiresi) dediği yerin Kubadiye olması lâzım geldiğini, bu mevkiin ise (Köşk dağı) tarafında olduğunu tahmin eylemiştir ¹¹. Evliya Çelebi de Alâ üd-din köşkü mesiresi hakkında malûmat yoktur. Yalnız "Çimenzâr yerededir" demekle iktifa olunmuştur ¹².

Necip Asım, Mehmet Arif tarafından yazılan Osmanlı Tarih'in de Keyhüsrev II.nin Baba İshak isyanı dolayısıyla Kubadiye'ye sığındığını yazarlar ki, bu da Kubadâbâd olacaktır ¹³. Görülüyor ki, Osmanlı tarihçilerinde Kubadiye hakkında sarih bir malûmat yoktur.

Kubadiye sarayları hakkında Bezm-ü Rezm'de hiçbir kelime bulunmayışı kayda şayandır. Müellif Aziz Bin Erdeşir, Kayseri'nin Kadı Burhan üd-din tarafından zaptı münasebetiyle sultanın Sahray-ı Kasır=Köşk Sahrasında dinlendikten sonra Kabakulak ¹⁴ Korusu'na konduğundan bahsetmetedir ¹⁵. Bu vak'a 786 H. - 1384 M. de cereyan etmiştir ¹⁶. O halde ve takriben 1,5 asır sonra Kubadiye'nin büsbütün harap olmuş bulunduğu iddia edilemezse de ikbalden düşmüş olduğu söylenebilir.

SELÇUK TARİHLERİNDE (İBN-İ BİBİ NÜSHALARINDA) KUBADIYE

İbn-i Bibi muhtasarı tercümesinde muhtelif tarihî olaylar dolayısıyla Kayseri civarında Keykubadiye sarayından bahsedilmektedir. ¹⁷ Keykubad Erzincan'ı fethedip padişahlığını büyük oğlu

¹¹ Kayseriye şehri Halil Etem, s. 50. Köşk dağı üzerinde Köşk medrese daha doğrusu Ertena oğullarının Hankah ve Türbesi bulunan yerdir. Ve Kayseri'nin doğu-güneyinde takriben 1,5 klm, uzağındadır.

¹² Evliya Çelebi seyahatnâmesi, c. III, s. 185.

¹³ S. 444.

¹⁴ Konya müzesinde "Hasan Bin Yusuf Kabakulak حسن بن يوسف قبا قلاق" a ait bir kale kitabesi vardır. Numara 879. Alaşehir harbinde Subaşı Kayser'in 4000 erle gelip Rumları bir günlük yola sürdüğü, adına Yakup Kabakulak denildiği, Anonim Selçuknâme matbu nüsha metin kısmı s. 42. Tercüme s. 28 de yazılıdır. Burada Kayser Hızır okunmuştur.

¹⁵ Bezm-ü Rezm, s. 304.

¹⁶ Aynı eser, s. 306.

¹⁷ İbn-i Bibi Muhtasarı tercümesi, M. Nuri Gencosman, s. 120, 133, 187, 188.

Keyhüsrev'e verdikten sonra kendisi az bir müddet Erzincan'da kaldı, sonra Kubadâbâd, Antalya ve Alâiye taraflarına yollandı, denilmektedir.¹⁸ Mufassal nüshalarda ise, Erzincan'dan sonra Kayseri'ye geldiği ve askeri terhis ettikten sonra da Kubadiye'de kaldığı bilâhare Antalya ve Alâiye'ye gittiği yazılıdır.

Şimdi Keykubadiye=Kubadiye ve Kubadâbâd hakkında en geniş malûmat bulunan mufassal İbn-i Bibi tercümelerine gelelim. Bunlardan elimde iki nüsha vardır. Birisi M. Th. HOUTSMA tarafından bastırılmış olan Tevârih-i âl-i Selçuk, diğeri İstanbul Topkapı Sarayı Revan Köşkü kitaplığında ve 1391 numarada kayıtlı Yazıcı Ali Selçuknâmesi'dir ki, bu iki kitap nüsha farkları istisna edilirse, yekdiğerinin aynı ve birinci ikincinin baş ve sonları noksan diğeri bir nüshasıdır.

Kubadiye'nin tarif ve tavsifinde işimize yarıyacak noktaları açıklıyarak o kitaplardan Kubadiye ile ilgili bahisleri hulâsa edelim:

Alâ üd-din Keykubad Melik Âdil evlâdından Melike-i Âdile ile Malatya'da evlendikten sonra Kayseri'ye geldi. Orada bir müddet oturdu. Güz mevsimi gelmişti. Alâiye kışlağına gitti. Ertesi yıl baharında askerlerinin Kayseri'de toplanması için fermanlar göndermişti. Ordular Kayseri'nin Meşhed sahrasında toplanmakta iken kendisi de Alâiye'den Konya yoluyla Kayseri'ye geldi. "Keykubad'ın Meklike-i Adile ile evlenmesi 624 H.- 1226 M. yılında¹⁹ olduğuna göre bu vukuatın 625 H.de cereyan ettiği kabul olunabilir."

ALÂ ÜD-DİN KEYKUBAD'IN ÜMERANIN GAYBUBETİ ZAMANINDA KUBADİYE'DE İKAMET ETMESİ

Yukarıda yazılan fermanlar gereğince, hükümdar gelmeden evvel, asker Kayseri'de toplanmış emre intizarda idiler. Sultan: (Sevinçten toprakta güller taze idi, hava bülbül sesleriyle dolu idi) mısralarıyla anlatılan bahar günlerinde ve (Nay, davul, zurna, insan sesleri göklere çıkıyordu) sözleriyle ifade edilen alkış tufanı ve görülmemiş bir ihtişam içinde Kayseri'ye geldi. Birkaç gün sonra malları ellerinden alınmış 3 tacir birer birer huzura gelerek birisi Ruslar-

¹⁸ Aynı eser, s. 141.

¹⁹ Münecimbaşı'ya göre Anadolu Selçukîleri, Hasan Fehmi Turgal, s. 45-

dan, diğeri Ermeniler'den, üçüncüsü Antalya Rumların'dan şikâyet etti. Ve onların zulümlerinden Keykubad'ın adaletine sığınmış olduklarını bildirdiler. Hükümdar çok müteessir oldu. Tacirlerin alınan mallarını hazinesinden ödettirdi. Aynı zamanda sağ kol beylerinden ve Türkler'in Kayı boyun'dan Hüsametdin Çoban'ı (bilâhare Kastamonu'da beylik kurmuş olan zattır) Kırım taraflarının, Soğdağ'ın fethi için Rus üzerine gönderdi.

Mübariz üd-din Çaşnıgir Çavlı Bey de büyük kumandanlardandı. Emîr Kemnenus—Komnenus ve Meferzum=Mavru zumis²⁰ ile birlikte Ermenistan'ın zaptına gönderdi. Nihayet Mubariz üd-din Ertokuş, ki Türkler'in İğdir boyundan ve büyük beylerindendi. Onu da Antalya taraflarının Rumlar'dan ve Frenkler'den temizlenmesine memur eyledi. Bu beyler, hükümdarları önünde yüzlerini yere koyarak fermanlarına mutî oldular. Bütün beyler, subaşılar, askerler at ve silâhlarını hazırlayıp hareket ettikleri zaman sanki “dağ ve kemer yer yer deprenmişti” hükümdar, Meşhed sahrasında hazırlanan bu muhteşem orduyu yüksekte seyretmek üzere maiyetleriyle birlikte bir tepeye çıktı. Yürüyen askerin çokluğunu görünce “ALLAH, ALLAH!” diyerek sevincini açıkladı. Beyleri tekrar çağırttı, onları okşadı. Muvaffakiyetleri için dualar etti. Asker uzaklaştıktan sonra maiyetiyle beraber Kubadiye sarayına indi.²¹ Burada Kubadiye şöyle anlatılıyor :

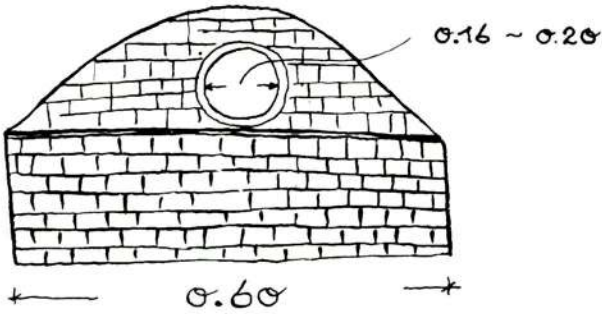
“Bu yerde Allah cennetini aşikâr eylemiş, diyeydin yalan olmazdı. Orada hava pek mutedildi. Sabanın eli yerde misk olurdu. Çemenin zülfünü anber kokulu kılar, Hoten miskini gülü ile karıştırırdı. Güneş, ay sarayın avlusunda idi, onu görmek için çok çalışıyorlardı. Kubadiye'den mahlûkatın gözleri kamaşırdı. Çünkü ab-ı hayat membaı içindeydi. Önünde bulutsuz bir gökyüzü gibi yeşil bir derya akıyordu. Sultan seyranda iken balıkları —belki cariyeleri— de ay gibi yürürlerdi. Ağaçlarına meyveler kıymet olmuştu. Dallarında bin zafer türküleri okunurdu”. Keykubad işte

²⁰ Selçuk tarihinde bu iki isim önemlidir. Saded harici olduğu için tafsilâta geçmedik.

²¹ Kubadiye'nin bulunduğu ve bugün Kiybad dağı ve çiftliği denilen yeri aşağıda izah edeceğiz. Şu vak'a Selçuk tarihinde adı pek çok geçen Meşhed sahrasının bu Kiybad dağının yakınlarında olduğunu göstermesi bakımından çok mühimdir.

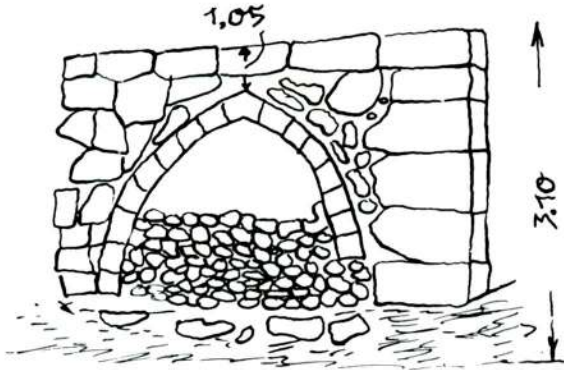
Res. 1 — Kubadiye'deki büyük Kaynak.

Res. 2 — Kubadiye Saraylarına su getiren
Künklerin duvar içindeki durumu.

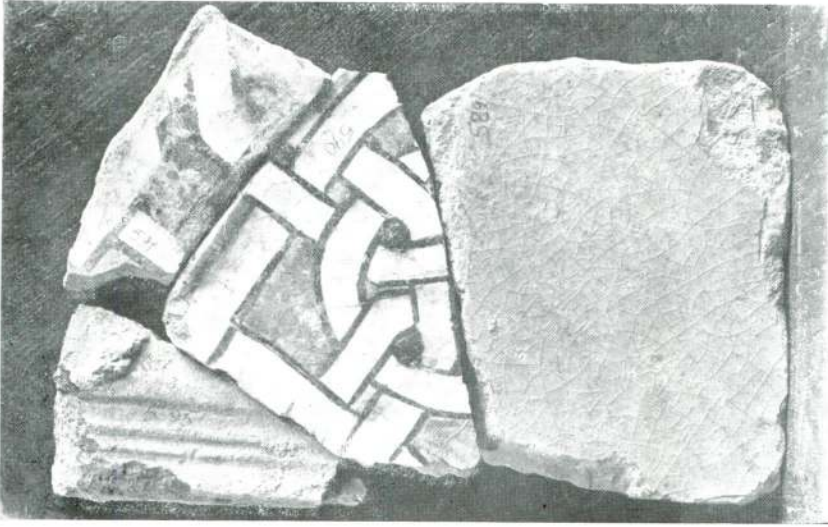
Res. 3 — Kubadiye'deki bina kalıntısı.

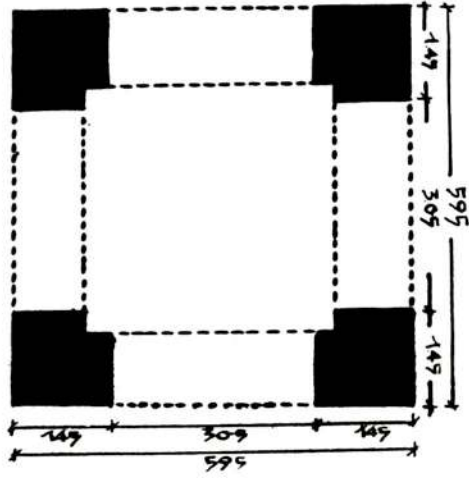
Res. 3^a — Kubadiye'deki bina kalıntısının ölçüleri.

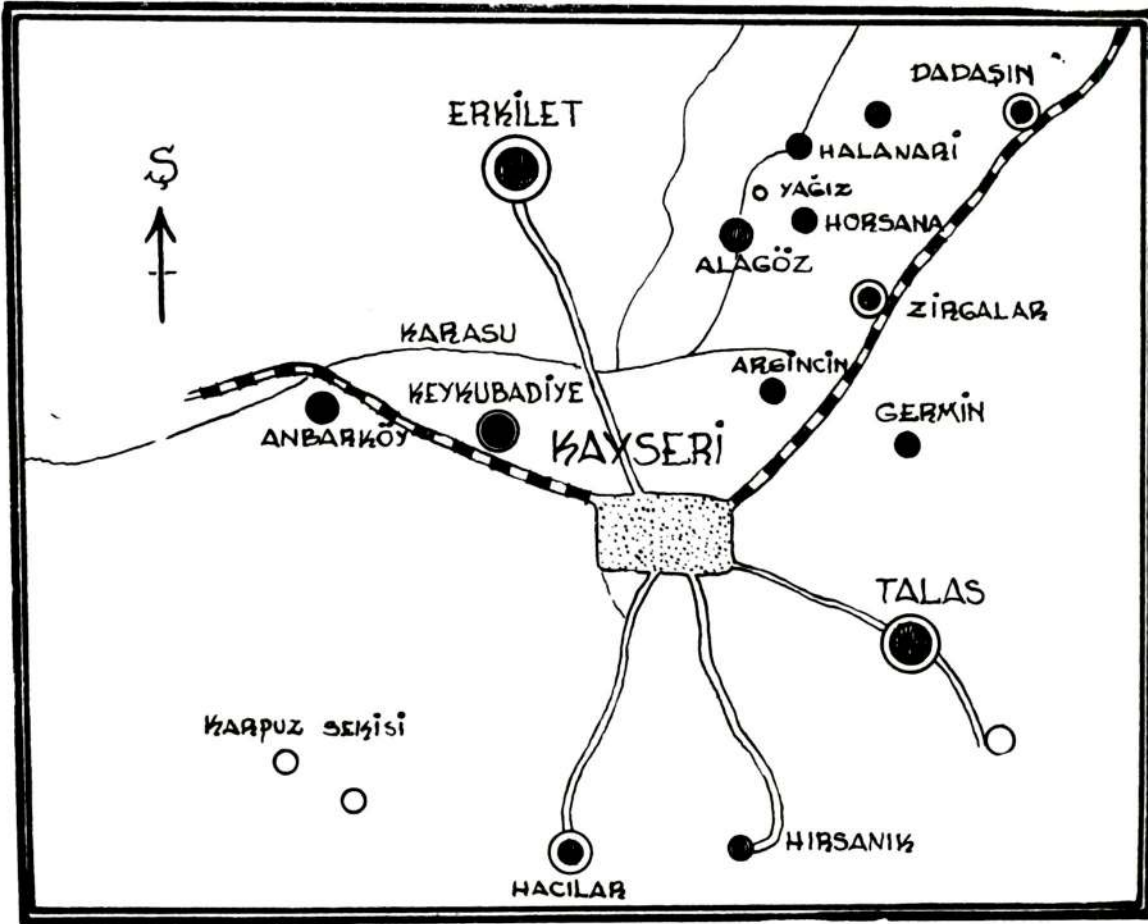
Res. 4 — Kubadiye'deki bina üzerinde Selçuklu tezyinatı.

Res. 5 — Kubadiye Sarayında bulunan çini ve Keramik parçaları.

Res. 6 — Kubadiye'deki bina kalıntısının plânı.

Res. 7 — Kayseri ilinde Kubadiyenin yeri.

bu Kubadiye sarayında o Hürremâbâd'da oturur, askerlerden haber beklerdi. Oranın güzel havasını Firdevs adındaki cennet kıskanırdı.

Hergün sabah olunca sultana dualar okunur. Feryat ve figan göklere çıkardı. Sultan bazan buluttan ay çıkar gibi dergâhından çıkar suvari, piyade arkasından yürüyerek o cennet tabiatlı dağa neşeler içinde çıkarlardı. Orada yer içer ömrüne rahatlık verirdi. Bazan sarayında oturur halkın işlerini görürdü. O cihan fâtihi halkın işlerini gördüğü yerden başka bir eyvan'a daha giderdi. Gündüzün işleri tamam olunca Kubadiye saraylarında büyük ziyafetler verilirdi :

“Reyini tamam eder, sonra Darü’s-selâm yemekleri dökülürdü. Sofra beyi hükümdarın önüne cennet taamından nişan veren nimetler getirirdi. Çaşnigiri ise sultanın hizmetinde kusur etmez kulluğunda devam ederdi. Büyük cemiyetler kurulur, hükümdarın dergâhı bezenirdi. Meclis dostları, ünlü harp aslanları toplanırdı. Sazlar, sâzendeler, hazırlanır güzel seslerle terennüm olunurdu.

Yazları böylece devam eder, güz mevsimi gelince hükümdar Kubadiye'den Antalya tarafına hareket ederdi. Kışı sahillerde geçirdikten sonra baharda Kubadâbâd'da, Konya'da bir müddet oturur sonra tekrar Kayseri'ye gelirdi.²²

ERZİNCAN HÜKÜMDARI ALÂ ÜD-DİN DAVUTŞAH'IN VE
ÜMERASININ KEYKUBADİYE SARAYINDA KABUL EDİLMESİ

Erzincan hükümdarı Fahr üd-din Behramşah'ın oğlu Alâ-üd-din Davutşah'ın ümerası Alâ üd-din Keykubad'a iltica ederek hükümdarlarından acı acı şikâyet ettiler. Keykubat ise her biri için ihşanlar hazırlattıktan sonra onları saraya davet etti. Kendisi de Kubadiyenin selâmlık sofasına oturdu. O zaman bahar gelmiş Kubadiye cennet gibi olmuştu :

“Çiçekten yer yüzü cevher gibi, Kubadiye'de bir başka cennet gibi olmuştu. Bahar, hükümdarın güler yüzü ve çimenlik çayırılık cihan ışığı gibi parlardı. Gönüllere ferah veren sarayda halkın yer yüzündeki gölgesi olan Keykubat sanki gökte ay gibi otururdu.

²² Yazıcı Ali Selçuknâmesi, s. 424-473; Houtsma tab'ı Selçuknâme, s. 323-372; İbn-i Bibi Muhtasarı tercümesi, s. 121.

Sarayın önünde gül suyu gibi bir çeşme akardı. Bu çeşme suyunu sanki kevser ırmağından alırdı. Çeşmenin ayak tarafında bir yeşil çayırılık vardı. Orada bir gülde bin bülbül öterdi. Oranın kokusundan hava anber gibi kokardı. En yüksek gökler onun yanında baş eğerdi.”

Erzincan beyleri bu güzel Kubadiye'ye geldiler. Hükümdarın elini öptüler ihsanlar aldılar. Ertesi günü onları münasip memuriyetlere tayin ederek memleketinde alıyordu. Aradan çok geçmemişti. Alâüd-din Davutşah memleket beylerine gösterilen bu alâka ve iltifattan kuşkulunarak kendisi de Alâ üd-din Keykubad ile görüşmek istedi. Türlü hediyeler hazırladı ve Kayseri'ye geldi. Hükümdar tarafından bizzat karşılandı. Bir müddet görüştüktan sonra Davutşah hazırlanan çadırlara misafir edildi. Saraydan yemekler gönderildi. Ayrıca bol miktarda koyunlar ve başka erzak da yollandı. Keykubad da doğruca Kubadiye sarayına geldi. Ertesi günü hükümdar Davutşah'ı Keykubadiye sarayına davet etti :

“İşığı Firdevs cennetinde olan şahane meclisler kuruldu. Meclisdekiler iki saf üzere oturmuşlardı. Herbiri bir yerde padişah denilecek kadar ulu kişilerdi. Böylece ziyafetler devam etti. Sonra Davutşah'a bir ahidnâme yazıldı. Emniyetle memleketine gönderildi. O gittikten sonra Keykubad bir müddet Kayseri'de kaldı. Sonra Antalya tarafına gitmek üzere hazırlıklara başlandı. İşte bu seferinde hükümdar Antalya'ya giderken yolda Eğrinas mevkiine uğradı. Ve oraya (Kubadâbâd) in kurulmasını emretti²³. (Üç sene süren eski tarih ve coğrafya kitapları, eski kayıtlar ve vakfiyeler, mahalli incelemeler sonunda işte bu Kubadâbâd'ın mevkii tesbit olunmuş ve 25 Eylül 1949 tarihinde Kubadâbâd harabeleri bulunmuştu. Beyşehir gölünün batı kıyısında, Anamas dağının eteklerinde ve Hoyran köyü ile Kürtler köyünün 1-1,5 kilometre civarında bulunan Kubadâbâd'da 1949 ve 1950 yıllarında kazılar yapılmış saraylar birçok yapı malzemesi bu arada resimli, yazılı, motifli çiniler elde edilmişti. Kubadâbâd hakkında birinci kitap hazırlanmıştır. Bu yazıların yazıldığı 1953 yılının yaz ve sonbahar aylarında da Kubadâbâd'da hafriyat yapılmak üzere 5000 liralık ödenek emri gelmiştir).

²³ Yazıcı Ali Selçuknâmesi, s. 466-475; Houtsma tab'ı Selçuknâme, s. 373-382; İbn-i Bibi Muhtasarı tercümesi, s. 133.

ERZİNCAN, ERZURUM, ŞİBİNKARAHİSAR TARAFLARININ
FETHİ DOLAYISIYLA KUBADİYE

Erzincan Meliki Davuşah memleketine varınca, Erzurum pa-dışahı Cihanşah'a şam Meliki Melik Eşref'e, Celâl üd-din Hârzem-şah'a mektuplar göndererek Alâ üd-din Keykubat aleyhine ittifaka davet etmişti. Bu haber Alâiye'de bulunan hükümdara ulaşınca :

— O biçânenin dimağı fesada varmış. .! diyerek icabını düşün-meğe başladı. Bahar gelmiş Kubadâbâd sarayları ikmal edilmişti. Hükümdar sarayları beğendi. Bir ay kadar oturduktan sonra Kay-seri'ye hareket etti. Kayseri'de ordularına öyle emirler verdi ki giz-lice Erzincan, Kemah kaleleri muhasara edilecek Davuşah'ın bir kaleye iltica etmesine meydan verilmeden yakalanarak teslim ol-mağa mecbur edilecekti. Böylece hareket edildi. Davuşah kalele-rinin sarılmış olduğunu görünce Keykubat'a sığınmaktan başka çare bulamadı. Kendisine Akşehir, Ilgın tarafları ikta edildi. Er-zincan da bu suretle Selçuklular'a geçmiş oldu. Alâ üd-din Key-kubat Erzincan'ı büyük oğlu Keyhüsrev'e verdi, yanına Mubariz-üd-din Ertokuş'u Atabey tayin eyledi. Davuşah takriben 622-625 H. yıllarında hükümdardı ²⁴.

Erzincan'dan sonra Keykubat orduları Erzurum, şibinkara-hisar taraflarını aldılar ise de Keykubat'a tâbi olmak üzere Erzurum tekrar eski hükümdarı Cihanşah'a verildi. şibinkarahisar hükümdarı Melik Muzaffer üd-din'e Zamantı, Tarsus tarafları mülk, Kırşehir de timar olarak verildi. Keyhüsrev Erzincan'a gitmiş hükümet et-meğe başlamıştı. Keykubat bir müddet Erzincan'da kaldı ve bu zaferi tebrik için gelen elçileri kabul ettikten ve onlara şahane ihsan-larda bulunduktan sonra Kayseri'ye geldi. Kubadiye sarayına indi. Kubadiye burada şöyle anlatılır :

“Sonra şah Kubadiye'ye gitti. Yanında birçok dostları vardı. Orası Güzel bir şehir neşeli bir vatan olmuştu, ki Ülker yıldızı onu düşün-de bile göremezdi. Dağdan gül suyu gibi şuyuyu inerdı. Süt ve şarap gibi hazmı kolaydı. Sarayın tam kapısında bir su akardı. Her tarafa feyiz bu sudandı, her yer bu sudan sulanırdı. Muhteşem köşkleri vardı, deniz yüzü dağlar, tepelerle dolu görünürdü. (Büyük havuzda etraf dağların ağaçların akisleri görünürdü) Cennet tabiatlı bağlar meyve

²⁴ Halil Edhem, Düvel-i İşlâmiye, s. 224-226.

vermişti. Orada herşey güzeldi, çirkin birşey yoktu. Toprağı, can-sever ve gönül alıcı bir şekil almıştı. Hükümdar burada bir nice günler oturdu. Sonra Antalya tarafına hareket etti.²⁵

ALÂ ÜD-DİN KEYKUBAD'IN KUBADİYE SARAYINDA
VEFAT ETMESİ

Alâ üd-din Keykubad, Oktay Kağan'dan gelen elçileri memnun ederek gönderdikten sonra askerlerinin Kayseri'de toplanmasını emretti. Şam hükümdarı Melik Kâmil'den müteessir olmuştu. Suriye'yi de zaptetmek istiyordu. Yeniden bazı tayinler yapmış Sivas'ı Kırhan'a Erzincan'ı büyük oğlu Keyhüsrev'e vermiş bu sefer Atabeyliğine Şems üd-din Altunbey'i tayin eylemişti. Velihtlığına da Melike-i Adile'den doğmuş olan küçük oğlu Kılıç Arslan'ı seçmiş ve ümeraya kabul ettirmişti.

Askerler yine Meşhed sahrasında toplanmağa başladı. Türk, Rum, Hârzem, Uç, Gürcü, Frenk, Rus, Kıbcak, Kürt askerleri gelmiş sahra baştanbaşa askerle dolmuştu. Herkes bir hüner gösteriyordu. Meydanı açtılar, Alâ üd-din Keykubad şahane elbiseler giymiş, kıymetli silâhlar kuşanmış, atına binmiş olarak meydana girdi. Karatay'la bir müddet silâh oyunları oynadılar. Ertesi günü Bayram namazından sonra yemekler hazırlandı. Etraftan gelen elçiler, beyler, âlimler davet olundu. Şevvalin üçüncü günü de Kayseri'de toplanmış olan İlhan, Şam, Faris, Kerman, Yemen, Tayif, Rus, Bulgar, Rum, Frenk elçileri memleket uluları tekrar davet olundu. Büyük ziyafetler verildi.

Hiçbir hükümdar sarayında görülmemiş şekilde altından, gümüşten sofralar, sofraya ve işret takımları çıkarıldı. Safa âlemleri başladı, güzel sâkiler, hanendeler, sazandeler bin neş'eler, nağmelerle çoştular. Bu sırada Çaşnigir Nasr üd-din bir (tavuk söğülmesi) getirdi ve sıcak diyerek hükümdarın önüne koydu. Hükümdar bu tavuk etinden bir iki lokma almıştı, çok geçmeden hastalandı. Hemen atına binip Kubadiye sarayına geldi. Birkaç kere kustu. Hastalığı artıyordu. Meclis dağıldı. Keykubad Karatay'a Kemal üd-din Kamyar'ı çağırmasını emretti. Kamyar geldi ise de konuşma imkânı buluna-

²⁵ Yazıcı Ali Selçuknâmesi, s. 484-488; M. Th Houtsma tab'ı Selçuknâme, s. 393-397; İbn-i Bibi Muhtasarı tercümesi, s. 141.

madı. Hükümdarın dili tutulmuştu, gece yarısından sonra vefat etti. (4 Şevval 634 pazar günü) iki gün sonra cenazesini Konya'ya naklettiler.²⁶

MAHALLÎ İNCELEMELERE GÖRE KUBADİYE SARAYLARI

Bundan evvelki bölümlerde Kubadiye'yi kitapların yazdıklarına göre incelemiş idik. Burada önce kitaplarda geçen topoğrafik izahları ele almak, sonra onun ışığı altında yaptığımız mahallî tetkiklerle neticeye varmak istiyoruz :

1 — Kubadiye, bir dağın eteğinde kurulmuştur. Hükümdar, Meşhed sahrasındaki orduyu seyretmek için o dağın tepesine çıkmış sonra saraya inmiştir.

Hükümdar Kubadiye'de ikamet ettiği günlerde piyade ve sulariden mürekkep maiyetiyle o dağa çıkardı, orada oturur, eğlenirdi.

Kubadiye Meşhed sahrasına çok yakındır. Zehirlenen hükümdar orada atına binmiş çabucak sarayına gelebilmiştir.

2 — Sarayın önünde gözleri kamaştırın âb-ı hayat gibi bir memba vardır. Bu memba büyüktür, yeşil bir derya gibi akar. Bu su hemen sarayın kapısından çıkar, her yer onunla sulanır, ondan feyiz alır. Bu su bir denize benzer, etrafındaki dağlar ve ağaçların onda akisleri görünür.

3 — Kubadiye'nin her tarafı çayır, çiçek, cennet gibidir. Her gülünde bin bülbül ahu zar eder.

4 — Kubadiye güzel köşkler, muhtelif binalar, selâmlık, haremlik ve diğer daireleri ile bir şehir bir vatan olmuştur.

5 — Dağdan gül suyu gibi bir su gelir. Kubadiye'nin önünde bir çeşme olur akar.

6 — Kubadiye'de meyveli ağaçlar vardır ki yemişleri cennetten getirilmiş zannolunur.

7 — Osmanlı tarihlerinin ihtilâfından sarfınazar İbn-i Bibi nüshalarının yazdıklarına göre, işte bu vasıflara uygun olan Kubadiye Kayseri civarındadır.

²⁶ Yazıcı Ali Selçuknâmesi, s. 577-586; İbn-i Bibi Muhtasarı tercümesi, s. 188.

Kubadiye'yi aramak için Kayseri'ye vardığım gün ²⁷ temas ettiğim ihtiyarlar, öğretmen arkadaşlarla Kayseri ovasını çerçevesiyen dağlar ve sırtlarda bu vasıflara uygun yerler aradık, düşündük :

Erkilet başındaki Hızır İlyas köşkü Selçuk devrinden kalma sivil bir binadır. Fakat yanında büyük memba yoktur. O halde, Kubadiye burası değildir. Kayseri civarında Selçuk tarzı binalardan bir de Haydar Bey köşkü vardır. Yanından su da geçer, lâkin bir dağ eteğinde değildir. Kubadiye olamaz. Erkilet sırtlarının batı eteklerine doğru ovada dipsiz, karpuz atan gibi büyük membalar varsa da etrafında harabe yerleri yoktu... derken söz Kiybad dağı ve çiftliğine gelmişti. Anlatıldığına göre burada bir dağ var, dağ eteğinde büyük bir memba var, membain başında ören yerleri, bazı bina kalıntıları fazla olarak isim benzerliği de var. O halde, her yerden evvel burayı görmek lâzımdı. O gece ihtiyarların, öğretmenlerin anlattığı yerler üzerinde fikren mukayeseler yaparak sabahı ettim. Ertesi günü bana arkadaşlık etmek zahmetini esirgemiyen Kayseri Müzesi Müdürü Halit Doral ve Lise san'at tarihi ve resim öğretmeni bay Kemal ile birlikte Kiybad dağı ve çiftliğine gittik. Buradan, Kayseri ovasının biraz batıya doğru ortasında yükselen ve Erciyes'in tâli mahrutlarından birisi olduğu halde pek sarp ve

²⁷ Kayseri'ye 2 Mayıs 1953 de muvasalat ettim. Cumartesi günü idi. Mütakıp günler çok iyi bir tesadüf eseri olarak Mısır Hükümdarı Melikü'z-Zahir Baybars'ın Kayseriye'de bulunduğu günlere raslar. Mısır hükümdarı Kayseriye gelirken Zamantı kalesine uğradı. Kalenin vâli ve mütesellimleri kaleden inip hükümdara itaatlarını arzettiler. Oradan hareket edilerek 16 Zilkade 675 H. tarihinde Kayseri'ye gelindi. Baybars Kayseri'de ihtiramla karşılandı. Keyhüsrev'a denilen ovada hazırlanan çadırlara getirdiler. Ertesi günü cuma idi. Cuma namazını kılmak üzere şehre girdi, saraya geldi. Tahta oturdu. Her sınıf halk hükümdarın huzuruna gelip Selçuk padişahları usûlü üzere yerli yerinde oturdular. Yemeklerden sonra camiye gittiler. O gün hutbede Baybars'ın adı okundu. Baybars'ın gelmesi üzerine Kayseri'den kaçanların bırakmış oldukları mallar hükümdara takdim olundu.

Bu kayıtlardan üç şey öğreniyoruz :

1 — Kayseri civarında eğer kitapta bir yanlışlık yoksa, bir Keyhüsreva ovası varmış.

2 — Kayseri'nin içinde de bir saray ve taht vardır.

3 — Baybars kendisinin gelmesi üzerine Kayseri'den kaçan Selçuk ümerasının mallarını almış getirmiştir.

Baybars Tarihi, Türk Tarih Kurumu Neşriyatı, s. 87, 88.

sivri olmyan bir dağ vardır. Bu dağın tepesine çıkıp güneye doğru bakınız :

Karşınızda Yılanlı dağ, Mahrumlar, Hacılar, Asarcık, Kıranardı, Akcakaya, köyleri yani Kayseri bağları ve arkalarında koca Erciyas bütün ihtişamıyla görünmektedir. Solunuzda, yani Kiybad dağının doğusuna doğru, Meşhed sahrası Kayseri, Ali dağ, Talas, Germir, Tavlusun Cılavuk sırtları vardır. Arkanızda ise Erkilet, Oyma ağaç, Molo dağları ufukları çerçeveler. Sağ tarafta Boğaz köprü ve Anbar köyüne doğru açılan geniş bir ova görünür. Bu itibarla Keykubad dağının Kayseri ovasına nezaret ve hâkimiyeti kayda şayandır. Dağın Meşhed sahrası tarafı biraz daha sarptır. Batı tarafı ise dikçe fakat arızasız bir sath-ı mâildir. İşte bu sath-ı mâilin nihayetinde 30 kadar gözeden çıkan ve kocaman bir çay olup akan büyük bir menba vardır. (Res. 1).

Menbain başında ve suya muvazi olarak 510 metre uzunluğunda 200 metre genişliğinde bir ören sahası dikkati çeker. Hükümdara, vezirlere mahsus saraylar, mescitler, hamam ve hasahurlar buradadır. Hakikî vaziyet burada yapılacak kazılar neticesinde meydana çıkacaktır.

Menbain etrafı hakikaten çayırılık, çimenlik cennet gibi bir yerdir.

Tarih kitaplarında hulâsa edip yukarıda sıraladığımız dağ, büyük menba, bina temelleri kalıntıları açıkca görünen ören yerleri, çayırılık çimenlik güzel bir saha bulunmuştu. Yalnız, gülsuyu gibi akan çeşmesiyle meyveli ağaçlarından eser yoktu. Erkilet'de yaptığımız incelemelerde bu çeşme müşkülü de halledildi. Şöyle ki, Erkilet'in Köprüdere mevkiindeki menbadan künklerle Kubadiye'ye su getirmiş olduğu bugünkü kalıntılarında anlaşılacaktır. Köylülerin anlattıklarına göre, künkler takriben 0,60 metre genişliğinde kireç harçla ve üzeri balık sırtı biçiminde yapılmış bir duvar içindedir. Künklerin kutru 0,15-0,20 metredir (Res. 2).

Bu çeşme, Kubadiye'nin içme suyu idi. Hamamlarda da bu sudan kullanılıyordu. Bu suretle kitaplarda okuduğumuz bütün esaslar, emmareler arazi üzerinde tesbit olunmuş Kubadiye bulunmuştu (Harita 1).

Halk buraya Kiybad dağı, menbain etrafında ve akarı tarafındaki araziye (Kiybad çiftliği) suya da (Kiybad suyu) demektedir.

Görüştüğüm münevverler, öğretmen arkadaşlar, halkın Kiybad dediği bu kelimenin Keykubad'dan bozma olduğunun farkına varmışlar; fakat Keykubadiye olduğunu yani Keykubadiye saraylarının burada bulunduğunu bilen bir kimse yoktu. Bu hususu aydınlatmak ve muhitine tanıtmak maksadiyle Kayseri'de çıkan Hâkimiyet gazetesinin 5, 8 Mayıs 1953 tarih ve 762, 765 sayılı nüshalarında iki makale yayınladım.

BULUNAN YERİN KUBADIYE OLDUĞUNU GÖSTEREN
DİĞER DELİLLER

1 — Bina kalıntıları: Kubadiye'de tamamen harap olmuş ancak temel duvarlarının tümsekliği kalmış olan müteaddit binalar vardır. Yaptığımız küçük bir sondaj bu binaların ince tarakla yontulmuş taşlardan yapılmış olduğunu gösterdi.

Menbain başında henüz ayakta duran küçük bir bina vardır. Yekdiğerini köşelerde kateden dört kemer üzerine kondurulmuş ve bir manastır tonozu ile tutturulmuş bir tavan üstünde 6×6 metre ebadında bir satıhtan ibaret olan bu bina bir köşk kaidesi olabilir (Res. 3, 3A, plân 1). Bina yapı tarzı ve tezyinatı itibariyle tam bir Selçuk eseridir. Cephelerde, köşelerden kemere doğru dıştan birinci bordur hendesî Selçuk geçmelerinden güller, ikinci bordur de Zencirek (Res. 4), üçüncü ve kemeri teşkil eden taşlarda ise yarım yıldız tezyinatı vardır. Fakat çok aşınmışlardır. Bunun üzerine konacak ahşap bir oda, menbain başında güzel bir köşk olarak düşünülebilir. Kayde şayandır ki, yukarıda sözü geçen Keykubadiye dağının tam tepesinde aynı şekilde bir bina bakiyesi mevcut olduğunu haber aldım. Bunun da hükümdarın "piyade ve suvariden mürekkep maiyetiyle dağa çıktığı vakit" oturduğu diğer bir köşk olarak yapılmış olması hatıra gelir.

2 — Selçuk saraylarında bol bol çini kullanılmış olduğunu Konya ve Kubadâbâd saraylarında gördük. Kubadiye saraylarının da çinilerle süslü olması muhakkaktır. Burada çini bulunmazsa hükümdar sarayı olduğundan şüphe edilebilirdi. Arkadaşlarla, beşer metre aralıkla toprak üstünde çini parçaları aramağa çıktık. Daha harabenin yarısına gelmeden birçok çini kırıkları (Res. 5) Selçuk tipi, içi dışı mavi sırlı çanak çömlek, kandil kırıkları bulundu. Bu-

rada bulunan çinilerle Konya ve Kubadâbâd saraylarında bulunanlar arasında farklar vardır. Orada yapılacak kazılardan alınacak neticelere göre çinilerde mukayeseler yapmak ta mümkün olacaktır.

3 — Selçuk inşaatında kullanılan $0,30 \times 0,30 \times 0,5$ metre ebadındaki tuğladan pek çok örnekler bulunduğu gibi Kubadâbâd saraylarında kullanılmış tipten çatı kiremidi parçaları da ele geçti (Res. 5 köşedeki parça).

4 — Yukarıda yazıldığı gibi, Kubadiye'nin önünde büyük bir menba vardır. Bu menba hakkında kitaplarda yazılı tarif ve tasvirleri yukarıda gördük. Bir menba için "Abuhayat gibidir, gözleri kamaştırır, her yer onunla sulanır,, denilmesi kâfiydi. Zira, bir menba nekadar büyük olursa olsun, topraktan çıkar açtığı yataktan akıp gider. Bir denize benzemez. Ona "yeşil bir derya gibi idi, bir denize benzerdi. Etrafındaki ağaçların dağların onda akisleri görünürdü" gibi ilâveler yapılamazdı. Bu kayıtlardan şu neticeye varıyoruz : Menbanın önü bir rıhtım ile kapatılarak burada büyük bir göl meydana getirilmiştir. İçine adalar, köşkler yapılmıştır. Esasen Alâ üd-din Keykubad'ın şâhâne hayaline ve şairane ruhuna yakışanda budur. Bu gölden ve içindeki adadan bugün bâriz emmareler vardır. Fakat asırlardanberi gölün içi çamur ve toprak dolmuş, gölün zemini taşla döşeli miydi, içindeki ada ve binaların şekilleri nasıldı? Bu sorular ancak orada yapılacak hafriyat ve temizlemeler sonunda cevaplandırılacaktır.

KUBADİYE Mİ, KEYKUBADİYE Mİ ?

Kayseri'deki Selçuk sarayının adı bazı kitaplarda Kubadiye bazılarında Keykubadiye yazılmış olduğunu gördük. İbn-i Bibi nüshalarında da aynı değişikliği görüyoruz.

İbn-i Bibi muhtasarı tercümesinde ve 120, 133, 141, 187 sahifelerinde hep Keykubadiye denilmiştir. Houtsma tab'ı Selçuknâme'nin 324 ve 377 nci sahifelerinde Keykubadiye 376, 397 nci sahifelerinde aynı saraylar Kubadiye ismiyle geçer. Yazıcı Ali Selçuknâmesi'nin 424, 488 inci sahifelerinde Kubadiye 324, 377 nci sahifelerinde ise Keykubadiye yazılıdır. Şu hale göre, bu saraylar her iki isim ile de söylenmiş ve yazılmıştır. Yalnız, hükümdarın adı Keykubad olduğu için sarayın Keykubadiye şekli daha çok bellennmiş,

söylenmiş ve devam etmiş olduğu kuvvetle tahmin olunabilir. Kayseri'de bu sahaya Kiybad dağı, çiftliği ve suyu denilmesi bu ihtimali kuvvetlendirmektedir. Keykubadiye adının zamanla halk dilinde kısaltılarak Kiybad olduğu şüphesizdir.

Kubadâbâd'ın kuruluşu adı geçen Selçuknâmeler'de ayrıca yazılmış²⁸ olduğu için Kubadâbâd'ın bu isimlerle hiçbir alâkası yoktur.

KUBADİYE NE ZAMAN KURULDU ?

Kubadiye'nin kurulduğu yıl hakkında katî bir tarih ve kayıt yoktur. Fakat tarihî olaylara göre 623 H.- 1226 M. yılında Kâhta ve Çemişkezek tarafları zaptolunmuştu. İşte bu seneler de Alâ üd-din Keykubad Melike-i Âdile ile evlenmiş ve Kayseri'ye gelmişti. Bu gelişinde, Kubadiye saraylarına inip inmediğine dair bir kayıt yoktur. Fakat sonbahar geldiği vakit, Alâiye'ye gitmiş olan hükümdar ertesi yılın ilkbaharında tekrar Kayseri'ye geldi. Ordularını Kırım'a Kilikya ve Antalya'ya gönderdi. Kendisi de ordulardan gelecek haberlere Keykubadiye saraylarında intizar etti. O halde bu saraylar, 624 H. yılında mevcuttur. Bu itibarla, Melike-i Âdile'de burada misafir edilmiş demektir. Alâ üd-din Keykubad zamanında kalelerle tahkim edilen şehirler arasında Kayseri de vardır. Kitabelerine göre Kayseri kaleleri 621 H. yılında inşa olunmuştur. İşte Kayseri'de büyük bir imar faaliyeti görüldüğü şu senelerde Kubadiye saraylarının da yapılmış olduğunu zannediyorum. Kubadiye araştırmalarında buna dair bir kitabe veya vesikaya raslamak belki mümkün olacaktır. Böyle bir vesikanın zuhuruna kadar Kubadiye'nin 621-623 H. 1224-1226 M. yıllarında kurulmuş olduğunu kuvvetli bir ihtimalle kabul ve kaydediyorum.

KUBADİYE MEVKİİ İLE KUBADÂBÂD'IN MUKAYESESİ

Kubadiye ile Kubadâbâd aynı hükümdar zamanında kurulmuşlardır. Bu itibarla, yerlerinde ve yapılarında birçok benzerlikler bulunabileceği şüphesizdir. Zira, hâkim olan zevk birdir.

²⁸ Yazıcı Ali Selçuknâmesi, 475; Houtsma tab'ı Selçuknâme, s. 383.

Kubadiye'deki binaların plânlarını tesbit edecek kadar olsun bir araştırma ve kazı yapılması her iki ma'muredeki binaların mukayesesine imkân verecektir. Kubadiye saraylarının iç bölümlerinde yapılacak temizlemelerde elde edilecek tuğla, kiremit, cam, çini gibi inşaat malzemesi de yapılacak mukayeseyi gereği kadar genişletecek ve derinleştirecektir. O halde bu teferruatlı mukayeseyi yapabilmek için henüz kâfi vesika ve malûmata sahip değiliz. Bugün Kubadiye ile Kubadâbâd muhitlerini karşılaştırmakla iktifa etmek mecburiyetindeyiz :

1 — Her iki mevkiin de ufukları geniştir. Kubadâbâd bütün Beyşehir gölüne ve ufuklarına hâkimdir. Kubadiye'nin de yukarıda Kiybad dağı dolayısıyla yazıldığı gibi, Kayseri ovasının bilhassa batı kısımlarına ve bu sahayı çerçeveliyen dağlara doğru geniş bir nezreti vardır.

2 — Kubadâbâd gayet düz sevimli ve Beyşehir gölü sahiline muvazi bir ovaya nâzırdır. Kubadiye ise Kayseri ovasındadır.

3 — Kubadâbâd'ın 1-2 kilometre yakınlarından başlayarak yükselen Çiçek ve Anamas dağları —ki senenin hemen 10-11 ayında tepesi karlarla örtülüdür— ile Kubadiye'nin 2-3 kilometre uzağından başlıyan Yılanlı dağ ve nihayet göklere yükselmiş gibi görünen Koca Erciyas mukayese edilebilir. Bu sarayların böyle ulu dağlara civar yerlerde kurulması bir tehlike ve bilhassa bir Moğol akını karşısında iltica etmek o dağların geniş vadilerinde hazırlıklar yapmak gibi askerî sebeplere dayandığı da kuvvetli ihtimallerdendir.

4 — Kubadâbâd önünde Selçuk şairinin ifadesiyle "süt gibi tath, Çin ipekleri gibi dalgalanan" sevimli Beyşehir gölü vardır. Kubadiye saraylarının önünde ise "bulutsuz gökyüzü gibi görünen yeşil bir derya" diye anlatılan büyük havuz vardır. Bu havuzun hektarlarca geniş bir sathı vardır. Hakikî eb'adı içi temizlendikten sonra meydana çıkacaktır.

5 — Kubadâbâd'ın etrafında bir kale vardır. Bu kalenin duvarları yer yer mevcuttur. Kubadiye'nin de kalesi olup olmadığı henüz tesbit edilememiştir.

